

УДК [91.379.85](075.8)

DOI: <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2024-3-2>

РЕКРЕАЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ: АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД СУЧАСНИХ ВІТЧИЗНЯНИХ НАУКОВИХ ТРЕНДІВ¹

Н. М. КАРПЕНКО

доцент;

М. М. ЛОГВИН

кандидат географічних наук, доцент;

П. В. ШУКАНОВ

доктор географічних наук, доцент;

А. О. ВЕЛІЧУК

аспірант;

А. В. КОПИЛЕЦЬ

аспірант,

Полтавський університет економіки і торгівлі

Анотація. Метою статті є ідентифікація та аналітичний огляд сучасних тенденцій розвитку рекреологічних досліджень в Україні. **Методи дослідження.** Для досягнення поставленої мети були використані загальнонаукові методи дослідження: аналізу і синтезу, систематизації та узагальненя. **Результати.** Проаналізовано зміст певної добірки вітчизняних наукових публікацій з рекреології, встановлено їх теоретичну та прикладну спрямованість, акцентовано міжгалузевий характер сучасних рекреологічних досліджень та їх суспільну вагомість в умовах глобальних трансформацій та соціально-економічних викликів. **Практична значущість.** Результати досліджень можуть слугувати інформаційною базою для реалізації практичних рішень, що відповідають запитам сьогодення, а також актуалізації змісту відповідних освітніх компонентів у структурі освітніх професійних програм (ОПП) підготовки бакалаврів та магістрів з туризму та рекреації

Ключові слова: рекреація, рекреологія, курортологія, наукові тренди, лікувально-оздоровчий туризм, реабілітація, рекреаційно-туристичний ринок.

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. Відпочинок, як і праця, стали невід'ємним компонентом життєдіяльності сучасної людини. У широкому розумінні відпочинок – це процес відновлення психофізіологічних сил людини, який потребує залучення різноманітних природних й антропогенних ресурсів та використання певних методів його організації на спеціалізованих територіях. Саме в такому розумінні цей процес отримав назву «рекреація» (фр. recreation – відпочинок, від лат. recreatio – відновлення сил). На сьогодні рекреація є основною формою продуктивного використання вільного часу людини та своєрідним суспільним і науковим феноменом. Варто зазначити, що не лише людська праця та її суспільні результати, а й процес відновлення психофізіологічних сил людини вже давно стали об'єктами різноманітних наукових досліджень (економіки, соціології, суспільної географії, психології, медицини тощо). Проте, такі дослідження мали суто спеціалізований харак-

тер (вивчалися окремі аспекти), а зростання ролі рекреації в житті сучасної людини та міжгалузевий характер її ресурсного забезпечення, потребували ґрунтовного теоретико-методологічного осмислення цього процесу та формування дієвого дослідницького інструментарію, який дозволяв би вирішувати важливі практичні завдання, пов'язані з відновленням життєвих сил людини. Тож, наприкінці ХХ ст. сформувався окремий науковий напрям, що отримав назву «рекреологія». Ніяк не применшуючи ролі усіх вищезазначених наук у становленні рекреології, варто наголосити на значущості географії, зокрема, окремого її напрямку – рекреаційної географії, що вивчає закономірності формування, функціонування, динаміки та розміщення територіальних рекреаційних систем усіх типів і рангів [6; 28, с. 8]. Саме в царині рекреаційної географії сформувався основний понятійний апарат та науково-методичний інструментарій сучасних рекреологічних досліджень та відбулося теоретичне обґрунтування процесів рекреаційного природокористування.

¹ Стаття підготовлена в межах науково-дослідної роботи «Проблеми функціонування та розвитку сфери туризму в умовах модернізації економіки» (держ. реєстр. № 0117U004715)

Науково-методологічною основою рекреації як науки стали три групи наукових концепцій – гуманоцентрована, економоцентрована та нагуроцентрована [28, с. 33], що є підтвердженням міжгалузевому характеру рекреації як наукового феномену. У структурі гуманоцентрованої концепції однією з найбільш ранніх і стійко створених виступає підгрупа медико-біологічних концепцій. Чи не найголовнішим чинником її розвитку стало виокремлення так званого «третього стану» людського організму, що можна охарактеризувати як «ще й не хвороба, але вже й не здоров'я» та значущість одного з найважливіших завдань проведення вільного часу – попередження ослаблення імунітету й переходу «третього стану» у хворобу [28, с. 33].

Медико-біологічні концепції демонструють тісний зв'язок рекреації та медицини, зокрема її окремого наукового напрямку – курортології, що вивчає природні лікувальні курортні фактори й механізми їх використання. Така взаємодія знайшла практичне втілення в розвитку курортної справи та широкому спектрі сучасних програм лікувально-оздоровчої рекреації й туризму (санаторно-курортне лікування, SPA-програми, wellness-тури, тощо).

Тобто, можна констатувати, що рекреація є відносно молодим міжгалузевим науковим напрямом, який динамічно розвивається. А її розвиток прямо залежить від подальшого формування й диференціації рекреаційних потреб, характер та обсяг яких, у свою чергу, залежні, як від глобальних та макроекономічних чинників, так і ціннісних стереотипів суспільства.

Початок XXI ст. можна назвати періодом значної турбулентності, який характеризується, перш за все, перманентними процесами глобалізації й діджиталізації суспільного розвитку (це сприяло значному зростанню міжнародного туризму) та політичними й соціально-економічними викликами світового й регіонального масштабу (економічна криза, пандемія, тероризм, російсько-українська війна тощо). Безумовно, все це вплинуло на характер рекреаційно-туристичних процесів у нашій країні та ефективність функціонування вітчизняного рекреаційного комплексу. Зовнішні та внутрішні чинники змінили і географію туристичних потоків, і кон'юнктуру рекреаційно-туристичного ринку. Зокрема, анексія Криму, війна та тимчасова окупація росією значної частини Азово-Чорноморського узбережжя України зумовили зростання туристичної затребуваності Карпатського регіону, зменшення попиту на масовий пляжно-купальний відпочинок та збільшення потреб у спеціалізованих пізнавальних турах і програмах реабілітаційного й оздоровчого відпочинку в санаторно-курортних умовах. Внутрішні мігра-

ційні процеси, зумовлені військовими діями, актуалізували різні питання організації рекреаційної та екскурсійної діяльності в дестинаціях регіонального й локального територіальних рівнів. Це, в свою чергу, зумовило необхідність детального дослідження рекреаційного потенціалу та розвитку відповідної інфраструктури не лише в тих дестинаціях, які вже демонстрували певний розвиток рекреаційно-туристичних процесів, а й у тих, відповідний потенціал яких був ще недостатньо реалізованим.

Таким чином, нинішні суспільні трансформації стимулювали подальші рекреаційні дослідження, які у практичному втіленні орієнтовані на запити сучасного споживача, що постійно диференціюються.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У всьому різноманітті сучасних рекреаційних досліджень можна виокремити два основних напрями: теоретичний та прикладний. У структурі першого: дослідження розвитку територіальних рекреаційних систем (ТРС) та комплексів (ТРК) (структура, чинники, закономірності, життєві цикли, тощо); загальні наукові підходи до оцінювання окремих видів рекреаційних ресурсів та ресурсного потенціалу рекреаційних територій; моделювання рекреаційної діяльності. У структурі другого (прикладного) напрямку – дослідження рекреаційно-ресурсного та курортного потенціалу регіонів, конкретних рекреаційних систем та комплексів різних територіальних рівнів, рекреаційних засад підвищення продуктивності праці, сталого (збалансованого) розвитку вітчизняного рекреаційного комплексу, різних аспектів організації санаторно-курортних послуг в умовах соціально-економічних трансформацій, збройної агресії та післявоєнної перспективи.

Серед сучасних вітчизняних науковців значний внесок у розвиток рекреаційних досліджень теоретичного та прикладного спрямування, зробили О. О. Бейдик [6], К. Д. Бабов [3–5; 17], С. С. Галасюк [10–11], В. Г. Герасименко [29], І. О. Гродзинська [28], В. В. Гуменюк [12], К. М. Заваріка [17], В. Ф. Кифяк [21], О. О. Любіцева [23], П. О. Масляк [24], М. Й. Рутинський [34], І. В. Смаль [38], В. І. Стафійчук [40], Н. В. Фоменко [43] та ін.

Останнім часом активізувалися дослідження регіональних рекреаційно-курортних систем, їх ресурсного потенціалу та сталого розвитку. Стислий аналіз окремих робіт вищезазначеної проблематики буде представлений у викладі основного матеріалу дослідження.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є ідентифікація основних тенденцій, які характеризують сучасний період розвитку рекреаційних досліджень в Україні, що може слугувати інформаційною

базою для відповідних подальших наукових пошуків та прикладних втілень в умовах сьогодення, а також актуалізації змісту освітніх компонентів (наприклад, «Рекреалогія»; «Рекреалогія та курортологія»; «Рекреаційні комплекси світу та України»; «Організація рекреаційних послуг»; «Лікувально-оздоровчий туризм» тощо) у структурі ОПП підготовки бакалаврів і магістрів з туризму та рекреації.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Виклики сьогодення та сучасні суспільні трансформації актуалізували питання забезпечення стійкості рекреаційних систем та збалансованого розвитку рекреаційних територій, що є взаємообумовлюючими процесами. Варто наголосити, що стійкий розвиток рекреаційних територій забезпечує збалансованість процесів у системі «людина – суспільство – довкілля», а це відповідає як національним інтересам, так і глобальній стратегії людства.

Саме проблематика сталого розвитку рекреаційних систем та дестинацій стала головним трендом сучасних рекреалогічних досліджень. Так, у монографії «Сталий розвиток туризму та рекреації: сучасні виклики й перспективи для України» [30] її автори здійснили узагальнення й обґрунтування актуальних теоретико-методичних підходів й практичних рекомендацій щодо організаційно-економічного забезпечення сталого розвитку туризму та рекреації в Україні. Дослідники слушно наголошують, що стабільність функціонування туристично-рекреаційної сфери можлива лише «за умов збереження рівноваги між економічними результатами діяльності суб'єктів туристично-рекреаційної індустрії, соціальною стабільністю та безпекою природного середовища» [30, с. 104]. Тому, головною умовою сталого розвитку рекреаційних дестинацій є збалансованість співвідношення їх економічних, соціальних та екологічних параметрів, що характеризуються, перш за все, екологічною та соціальною ємністю конкретних територій та розвитком туристично-рекреаційної інфраструктури.

Вагоме місце в роботі відведене питанням удосконалення існуючого організаційно-економічного механізму розвитку вітчизняної туристично-рекреаційної сфери, що, перш за все, має базуватися «на принципах інклюзивного зростання та інтегрованого підходу до диверсифікації туристично-рекреаційної діяльності» [30, с. 139].

Окрім того, у вищезазначеній праці знайшло місце подальше удосконалення понятійного апарату рекреалогії та наголошується на невирішеності питання термінологічних ототожнень. Зокрема, зазначається, що на сьогодні невирі-

шеними залишаються питання «розмежування понять «туристична послуга», «туристичний продукт», «туристично-рекреаційна послуга», «туристично-рекреаційний продукт» [30, с. 8]. В роботі подальшого розвитку здобула концепція «туристично-рекреаційного кластеру» та інших сучасних бізнес-моделей територіально-галузевої кооперації у туристично-рекреаційній сфері [30, с. 165]

Інклюзивність як принцип забезпечення сталого розвитку рекреаційних систем досліджувався й у роботі «Формування стратегічних пріоритетів сталого розвитку туристично-рекреаційної сфери на засадах інклюзивного зростання» [2].

Удосконалення понятійного апарату, розвиток вчення про рекреаційні системи та забезпечення їх сталого розвитку на основі використання синергетичного потенціалу рекреаційної сфери знайшли своє відображення в роботі «Синергетичний потенціал розвитку туристично-рекреаційної соціо-еколого-економічної системи» [45]. У статті зазначається, що розвиток рекреаційних територій відбувається «за принципами самоорганізації та синергетичної циклічності і супроводжується наростанням ентропії, для подолання якої пропонується застосовувати інструменти рекреаційного природокористування (*очевидно, збалансованого, автор*), збереження культурної самобутності народів і підвищення якості туристичного продукту» [45, с. 1]. Також запропоновано авторську модель управління розвитком туристично-рекреаційної системи на основі синергетичної концепції.

Збалансований розвиток рекреаційних територій та теоретичне обґрунтування власне наукової категорії «рекреаційна територія» стали предметом дослідження в науковій праці «Теоретичні аспекти та сутність збалансованого природокористування» [41].

Дослідженню різних аспектів проблеми сталого розвитку рекреаційно-туристичної сфери також присвячені роботи науковців Г. П. Скляра [36–37], У. Ткач [42], К. Бабова [4;18], В. Брич [8] І. Єрко [15], І. О. Новаковської [26], Н. П. Борецької [7], А. Ю. Алієвої [1] та інших.

Характерною рисою сучасного періоду рекреалогічних досліджень стала їх «регіоналізація», тобто вивчення рекреаційних систем та територій регіонального та локального рівнів, перш за все, з метою визначення їх спроможностей у забезпеченні рекреаційно-туристичних процесів у відповідності з принципами сталого природокористування, виявлення конкурентних переваг, ідентифікації проблем та стратегічних пріоритетів розвитку. Таким питанням присвячені праці: І. М. Поворознюк [44], Т. Б. Пушкар [31], П. В. Жук [16], Л. М. Воловик [9], Р. В. Славик [35], Л.О. Шпак [47] та інших.

У постковідний період та в умовах збройної агресії зріс суспільний попит на профілактично-оздоровчі, санаторно-лікувальні та реабілітаційні послуги, що актуалізувало дослідження курортних чинників та різних аспектів функціонування рекреаційних систем лікувально-оздоровчого спрямування. Особливу роль у вивченні рекреаційного та курортного потенціалу регіонів, а також дослідженні практичного використання курортних чинників в реабілітаційних програмах та санаторно-курортному лікуванні відіграють науковці ДУ «Український науководослідний інститут медичної реабілітації та курортології МОЗ України». Їх сучасні праці присвячені: питанням комплексного розвитку курортно-рекреаційного потенціалу територіальних громад регіонів України (зокрема, в них знайшли відображення: дослідження просторового розташування природних лікувальних ресурсів; аналіз та оцінка рекреаційного потенціалу; типізація рекреаційних зон; організаційно-правові аспекти управління проектами розвитку туристично-рекреаційного комплексу територій; теоретико-методологічні підходи до дослідження комплексного розвитку лікувально-оздоровчого туризму; методологія розробки проєктів посилення конкурентних переваг туристичного продукту на національному, регіональному та місцевому рівнях; питання створення та розвиток Державного кадастру природних лікувальних ресурсів), а також сучасні технології санаторно-курортної реабілітації постраждалих в умовах надзвичайних ситуацій та військових дій [5; 13; 22; 25; 32; 46].

Серед сучасних наукових публікацій, в яких досліджуються різні аспекти лікувально-курортної рекреації, санаторного обслуговування та організації лікувально-оздоровчого туризму варто також виділити:

- колективну монографію «Соціально-педагогічні засади підготовки фахівців в умовах освітніх трансформацій», окремі положення якої присвячені висвітленню рекреаційних засад збереження професійного здоров'я педагогічних працівників, ролі рекреації в забезпеченні особистісного розвитку та покращенні якості життя людини [39];

- наукову статтю «Стратегія розвитку організації харчування в санаторно-курортних та рекреаційно-оздоровчих комплексах України», автори якої досліджують сучасні технології організації харчування в санаторно-курортних та оздоровчих закладах в якості одного з вагомих факторів зростання ефективності лікувально-оздоровчого процесу [14];

- дисертаційне дослідження «Формування стратегічних орієнтирів збалансованого регіонального розвитку галузі туризму та курортно-

рекреаційної сфери», присвячене питанням розробки стратегії адаптації регіональних туристично-рекреаційних систем курортних DESTINAЦІЙ до сучасних трансформаційних змін глобального середовища [27];

- монографію «Рекреація урбанізованих систем», автори якої дослідили вплив екологічних чинників на життєзабезпечення та ефективне функціонування «курортно-рекреаційних систем» [33];

- наукові праці «Концептуальні підходи до визначення терміну «лікувально-оздоровчий туризм» [10], та «Термінологічний дискурс навколо подорожей, основною метою яких є піклування про здоров'я» [48], які присвячені питанням розвитку сучасного понятійного апарату рекреаології. Зокрема, в них акцентовано проблеми існуючих термінологічних суперечностей українського законодавства щодо статусу споживачів лікувально-оздоровчих послуг, запропоноване авторське тлумачення поняття «лікувально-оздоровчий туризм» та його розмежування з поняттями «санаторно-курортний», «медичний спа-туризм» і «медичний» туризм.

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у поданому напрямі. Проведений огляд вищезазначених публікацій дає нам підстави констатувати, що рекреаологія, продовжуючи своє становлення, вже займає вагоме місце в багатогранному науковому середовищі, вивчаючи широкий спектр проблем забезпечення процесів відновлення життєвих сил людини. Крім того, сучасний етап розвитку вітчизняних рекреаологічних досліджень характеризується подальшим удосконаленням понятійного апарату, поглибленням методологічного інструментарію наукових пошуків, практичними розробками, орієнтованими на поліпшення умов реалізації рекреаційних потреб та підвищення ефективності рекреаційних систем в умовах глибоких геополітичних та соціально-економічних трансформацій.

Очевидно, що проблематика прикладних вітчизняних рекреаологічних пошуків у післявоєнній перспективі буде найбільше спрямована: по-перше – на розробку адаптаційних механізмів розвитку регіональних та локальних рекреаційних DESTINAЦІЙ, що будуть базуватися на удосконаленні вітчизняного рекреаційно-туристичного законодавства та застосуванні дієвих важелів державно-приватного партнерства, орієнтованих на потреби післявоєнного відновлення й зростання вітчизняного рекреаційно-туристичного ринку; по-друге – на розвиток ресурсної бази та розробку дієвих оздоровчих методик й реабілітаційних програм для постраждалих від бойових дій, окупації та інших наслідків російсько-української війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алієва А. Ю. Сучасні бізнес-моделі розвитку туристично-рекреаційної сфери в Україні. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Т. 5 (1). С. 228–235.
2. Алієва А. В. Формування стратегічних орієнтирів сталого розвитку туристично-рекреаційної сфери на засадах інклюзивного зростання. *Економічний форум*. 2020. № 1 (3). С. 44–51.
3. Бабов К. Д., Дмитрієва Г. О., Тихохід Л. В., Гавловський О. Д. Лікувально-оздоровчий туризм – один із сучасних напрямків підвищення ефективності діяльності санаторно-курортної сфери. *Медична реабілітація, курортологія, фізіотерапія*. 2019. № 2. С. 5–9.
4. Бабов К., Безверхнюк Т., Бабова І. Сталый розвиток туризму: пріоритети для України. *Актуальні проблеми державного управління*. 2019. № 1 (77). URL: <http://uran.oridu.odessa.ua/article/view/%D0%A3%D0%94%D0%9A%20338.48%28477%29>
5. Бабов К. Д., Безверхнюк Т. М. Природні лікувальні ресурси Одеської області. Одеса : Поліграф, 2019. 198 с.
6. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристичні ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2001. 395 с.
7. Борецька Н. П., Крапівіна Г. О. Напрями дослідження розвитку туристично-рекреаційної сфери як об'єкта державного управління. *Економічний вісник Донбасу*. 2021. № 3 (65). С. 147–154.
8. Брич В., Галич Н. Сталый розвиток туристичної індустрії: екологічний та статистичний вимір. *Економічний аналіз*. 2020. №4. Том 30. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/42558> (дата звернення: 25.06.2024).
9. Воловик Л. М. Особливості розвитку рекреаційно-туристичного комплексу столичного регіону (на прикладі Київської області). *Географія та туризм: наук. зб.* 2013. Вип. 26. С. 164–173.
10. Галасюк С. Концептуальні підходи до визначення терміну «лікувально-оздоровчий туризм». *Економіка та суспільство*. 2023. №47. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2094> (дата звернення: 24.06.2024).
11. Галасюк С. С. Сучасний стан розвитку санаторно-курортної бази в Україні. *Економіка та управління підприємствами*. 2017. Вип. 15. С. 197–202.
12. Гуменюк В. В. Державне регулювання курортно-рекреаційної сфери : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 372 с.
13. Державний кадастр природних лікувальних ресурсів. Здобутки і перспективи [колективна монографія]. Одеса : «Фенікс», 2017. 150 с.
14. Дьяконова А. К., Стрікаленко Т. В., Жовтяк К. О. Стратегія розвитку організації харчування в санаторно-курортних та рекреаційно-оздоровчих комплексах України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 50. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2375/2296> (дата звернення: 25.06.2024).
15. Єрко І. Сталый та безпечний розвиток туризму як один з критеріїв трансформації конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії. *Підприємництво та інновації*. 2023. № 29. С. 7–13.
16. Жук П. В. Туристично-рекреаційна сфера регіону як об'єкт дослідження конкурентоспроможності. *Регіональна економіка*. 2022. № 2. С. 17–24.
17. Заваріка Г. М. Курортна справа: навчальний посібник. Київ : «Центр учбової літератури», 2015. 264 с.
18. Іжа Г. М., Бабов К. Д., Безверхнюк Т. М. Регіональний туристичний продукт: проектний підхід до забезпечення конкурентоспроможності. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2016. 626 с.
19. Ільїна М. В., Шпильова Ю. Б. Сутнісні характеристики системи сталого рекреаційного природокористування на сільських територіях України. *Бізнес, Економіка, Сталый розвиток, Лідерство, та Інновації*. 2018. № 1. С. 16–25.
20. Карпенко Н. М., Карпенко Ю. В. Регіональні аспекти розвитку лікувально-оздоровчого туризму в умовах модернізації економіки. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2017. № 2 (80). С. 172–179.
21. Киляк В. Ф. Стратегія розвитку територіальних рекреаційних систем: теорія, методологія, практика: монографія. Київ; Чернівці : Книги-XXI, 2010. С. 245–246.
22. Концепція розвитку природної території села Сичавка Южненської міської територіальної громади Одеського району Одеської області як курорту місцевого значення: колективна монографія / за заг. ред. Бабова К. Д., Безверхнюк Т. М. Одеса : Поліграф, 2021. 138 с.
23. Любіцева О. О., Кочеткова І. В. Теоретичні та прикладні питання рекреаційно-туристичного природокористування в столичному місті. *Культура народів Причорномор'я*. 2009. № 176. С. 136–138.
24. Масляк П. О. Рекреаційна географія: Навч. посіб. Київ : Знання, 2008. С. 343.
25. Миколаївська область: природні лікувальні ресурси та курортно-рекреаційний потенціал розвитку територіальних громад [колективна монографія]. Одеса: ДУ «Укр. НДІ МР та К МОЗ України», 2021. 188 с.
26. Новаковська І. О., Скрипник Л. Р., Древаль Н. Г. Стан та проблеми рекреаційних територій в умовах сучасних трансформаційних процесів. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2022. № 3. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2022-3-06-01> (дата звернення: 25.06.2024).
27. Нодь О. Л. Формування стратегічних орієнтирів збалансованого регіонального розвитку галузі туризму та курортно-рекреаційної сфери. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. URL: <https://ontu.edu.ua/download/dissertation/disser/2022/Disser-Nod.pdf> (дата звернення: 24.06.2024).
28. Основи рекреалогії (економіко-екологічний та маркетинговий аспект) [текст] : навч. посіб. / І. О. Гродзинська, С. Г. Нездоймінов, О. В. Гусева, А. В. Замкова. Київ : «Центр учбової літератури», 2014. 264 с.

29. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону : монографія / за заг. ред. В. Г. Герасименко. Одеса : ОНЕУ, 2016. 262 с.
30. Павліха Н. Сталий розвиток туризму та рекреації: сучасні виклики й перспективи для України [Текст] : монографія / Н. В. Павліха, І. О. Цимбалюк, А. Ю. Савчук. Луцьк: Вежа-Друк, 2022. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/20754/1/tyuzum_2022.pdf (дата звернення: 24.06.2024).
31. Пушкар Б. Т., Пушкар З. М. Територіальна організація рекреаційного господарства регіону. Тернопіль : «Вектор» 2014. 196 с.
32. Реабілітація військовослужбовців в умовах санаторно-курортних та реабілітаційних закладів: монографія / за заг. ред. Бабова К. Д. Одеса : «Поліграф», 2023. 80 с.
33. Рекреація урбанізованих систем. Монографія. Житомир : Вид-во «Рута», 2022. 148 с.
34. Рутинський М. Й. Застосування теорії «життєвого циклу територіальної рекреаційної системи для «малих курортних центрів України. *Економічна та соціальна географія*. 2013. Вип. 2 (67). С. 177–191.
35. Славик Р. В. Розвиток туристично-рекреаційної сфери Закарпатської області в контексті загальноукраїнських тенденцій. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*: зб. наук. пр. 2019. Вип. 2 (54). С. 71–78.
36. Скляр Г. П., Карпенко Н. М. Сталий розвиток сфери туризму на засадах партнерства. *Науковий вісник ПУЕТ. Серія економічна*. 2015. № 2 (15). URL: <http://journal.puet.edu.ua/index.php/nven/article/view/697> (дата звернення: 24.06.2024).
37. Скляр Г. П., Карпенко Н. М. Формування механізмів державно-комунально-приватного партнерства як умова сталого розвитку туристичної дестинації. *Сталий розвиток туризму на засадах партнерства: освіта, наука, практика: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції*, Львів, 2018. С. 127–129.
38. Смаль І. В. Рекреація і туризм: короткий тлумачний словник термінів і понять. Ніжин : Видавництво Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, 2006. 80 с.
39. Соціально-педагогічні засади підготовки фахівців в умовах освітніх трансформації: монографія / Антонова О. Є., Антонов О. В., Вознюк О. В., Дубасенюк О. А., Левченко С. В., Самойленко О. А., Сидорчук Н. Г., Щерба Н. С., Яценко С. Л. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2023. 364 с.
40. Стафійчук В. І. Рекреалогія. Навчальний посібник. 2-е вид. Київ : Альтерпрес, 2008. 264 с.
41. Ступень Н. М. Теоретичні аспекти та сутність збалансованого розвитку рекреаційних територій. *Ефективна економіка*. 2017. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5833> (дата звернення: 24.06.2024).
42. Ткач У. Сталий розвиток туристичної сфери регіону: теоретичний базис та умови становлення. *Всеукраїнський науковий журнал «Актуальні проблеми інноваційної економіки»*. 2019. №3. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream> (дата звернення: 25.06.2024).
43. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси та курортологія. Навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2007. 312 с.
44. Формування і розвиток регіонального туристично-рекреаційного комплексу : монографія / за ред. І. М. Поворознюк. Умань : Візаві, 2019. 195 с.
45. Хитра О. В. Синергетичний потенціал розвитку туристично-рекреаційної соціо-еколого-економічної системи. *Економіка та суспільство*. 2021. № 25. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/276> (дата звернення: 24.06.2024).
46. Чернівецька область: природні лікувальні ресурси та рекреаційний потенціал розвитку [колективна монографія]. Одеса : ДУ «Укр. НДІ МР та К МОЗ України», 2022. 106 с.
47. Шпак Л. О. Напрями та механізми регулювання туристично-рекреаційної сфери на регіональному рівні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 21. С. 28–30.
48. Щука Г. П. Термінологічний дискурс навколо подорожей, основною метою яких є піклування про здоров'я. Prospects for the development of the tourism and hospitality industry in Ukraine based on the experience of the European Union : Scientific monograph. Riga, Latvia : "Baltija Publishing". 2023. С. 51–78. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/339/9328/19457-1?inline=1>

REFERENCES

1. Aliieva, A. Yu. (2020) Suchasni biznes-modeli rozvytku turystychno-rekreaciynoi sfery v Ukraini [Modern business models for the development of the tourism and recreation sphere in Ukraine]. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky – Ukrainian Journal of Applied Economics*, 1 (5), 228–235 [in Ukrainian].
2. Aliieva, A. V. (2020) Formuvannya stratehichnykh oriientyriv staloho rozvytku turystychno-rekreaciynoi sfery na zasadakh inkluzyvnoho zrostannia [Formation of strategic guidelines for the sustainable development of the tourism and recreation sphere on the basis of inclusive growth]. *Ekonomichnyi forum – Economic Forum*, 1 (3), 44–51 [in Ukrainian].
3. Babov, K. D., Dmitrieva, H. O., Tykhokhid L. V., & Havlovskiy O. D. (2019) Likuvalno-ozdorovchyi turizm – odyin iz suchasnykh napriamkiv pidvyshchennia efektyvnosti diialnosti sanatorno-kurortnoi sfery [Medical and health tourism is one of the modern directions of improving the efficiency of the sanatorium-resort sphere]. *Medychna rehabilitatsiia, kurortolohiia, fizioterapiia – Medical Rehabilitation, Balneology, Physiotherapy*, 2, 5–9 [in Ukrainian].
4. Babov, K., Bezverkhniuk, T., & Babova, I. (2019) Stalyi rozvytok turyzmu: priorytety dlia Ukrainy [Sustainable development of tourism: priorities for Ukraine]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia – Actual Problems of Public Administration*, 1 (77). Available at: <http://uran.oridu.odessa.ua/article/view/%D0%A3%D0%94%D0%9A%20338.48%28477%29> (accessed 25 June 2024) [in Ukrainian].

5. Babov, K. D., & Bezverkhniuk, T. M. (2019) *Pryrodni likuvalni resursy Odeskoi oblasti [Natural healing resources of Odesa region]*. Odesa: Polihraf [in Ukrainian].
6. Beidyk, O. O. (2001) *Rekreasiino-turystychni resursy Ukrainy: metodolohiia ta metodyka analizu, terminolohiia, raionuvannia [Recreational and tourist resources of Ukraine: methodology and methods of analysis, terminology, zoning]*. Kyiv: VPTs «Kyivskiy universytet» [in Ukrainian].
7. Boretska, N. P., & Krapivina, H. O. (2021) Napriamy doslidzhennia rozvytku turystychno-rekreasiinoi sfery yak obiekta derzhavnogo upravlinnia [Research directions for the development of the tourism and recreation sphere as an object of state administration]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbass*, 3 (65), 147–154 [in Ukrainian].
8. Brych, V., & Halych, N. (2020) Stalyi rozvytok turystychnoi industrii: ekolohichni ta statystychni vymiry [Sustainable development of the tourism industry: ecological and statistical dimensions]. *Ekonomichnyi analiz – Economic Analysis*, 4 (30). Available at: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/42558> (accessed 25 June 2024) [in Ukrainian].
9. Volovyk, L. M. (2013) Osoblyvosti rozvytku rekreasiino-turystychnoho kompleksu stolychnoho rehionu (na prykladi Kyivskoi oblasti) [Features of the development of the recreation and tourist complex of the capital region (on the example of the Kyiv region)]. *Heohrafiia ta turizm – Geography and Tourism*, 26, 164–173 [in Ukrainian].
10. Halasiuk, S. (2023) Kontseptualni pidkhody do vyznachennia terminu «likuvalno-ozdorovchyi turizm» [Conceptual approaches to the definition of the term «health tourism»]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, 47. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2094> (accessed 24 June 2024) [in Ukrainian].
11. Halasiuk, S. S. (2017) Suchasnyi stan rozvytku sanatorno-kurortnoi bazy v Ukraini [The current state of development of the sanatorium-resort base in Ukraine]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky – Global and National Problems of Economy*, 15, 197–202 [in Ukrainian].
12. Humeniuk, V. V. (2016) *Derzhavne rehuliuвання kurortno-rekreasiinoi sfery [State regulation of the resort and recreation sphere]*. Kyiv : Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t [in Ukrainian].
13. Babova, K. D., Nikipelova, O. M., & Mokiienko, A. V. (Eds.). (2017) *Derzhavnyi kadastr pryrodnykh likuvalnykh resursiv. Zdobutky i perspektivy*. Odesa: «Feniks» [in Ukrainian].
14. Diakonova, A. K., Strikalenko, T. V., & Zhovtiak K. O. (2023) Stratehiia rozvytku orhanizatsii kharchuvannia v sanatorno-kurortnykh ta rekreasiino-ozdorovchyykh kompleksakh Ukrainy [Strategy for the development of catering in sanatorium-resort and recreation-health complexes of Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, 50. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2375/2296> (accessed 25 June 2024) [in Ukrainian].
15. Yerko, I. (2023) Stalyi ta bezpechnyi rozvytok turizmu yak odyin z kryteriiv transformatsii konkurentnoho potentsialu subiektiv turystychnoi industrii [Sustainable and safe development of tourism as one of the criteria for the transformation of the competitive potential of the subjects of the tourism industry]. *Pidpriemnytstvo ta innovatsii – Entrepreneurship and Innovation*, 29, 7–13 [in Ukrainian].
16. Zhuk, P. V. (2022) Turystychno-rekreasiina sfera rehionu yak obiekt doslidzhennia konkurentospromozhnosti [The tourism and recreation sphere of the region as an object of competitiveness research]. *Rehionalna ekonomika – Regional Economy*, 2, 17–24 [in Ukrainian].
17. Zavarika, H. M. (2015) *Kurortna sprava [Resort business]*. Kyiv : «Tsentr uchbovoi literatury» [in Ukrainian].
18. Izhi, M. M., Babova, K. D., & Bezverkhniuk, T. M. (Eds.) (2016). *Rehionalnyi turystychnyi produkt: proektnyi pidkhid do zabezpechennia konkurentospromozhnosti [Regional tourism product: a project approach to ensuring competitiveness]*. Odesa : ORIDU NADU [in Ukrainian].
19. Ilina, M. V., & Shpylova, Yu. B. (2018) Sutnisni kharakterystyky systemy staloho rekreasiinoho pryrodokorystuvannia na silskykh terytoriiakh Ukrainy [Essential characteristics of the system of sustainable recreational nature use in rural areas of Ukraine]. *Biznes, ekonomika, stalyi rozvytok, liderstvo ta innovatsii – Business, Economics, Sustainability, Leadership and Innovation*, 1, 16–25 [in Ukrainian].
20. Karpenko, N. M., & Karpenko, Yu. V. (2017) Rehionalni aspekty rozvytku likuvalno-ozdorovchoho turizmu v umovakh modernizatsii ekonomiky [Regional aspects of the development of medical tourism in the conditions of modernization of the economy]. *Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli – Scientific Bulletin of Poltava University of Economics and Trade*, 2 (80), 172–179 [in Ukrainian].
21. Kyfiak, V. F. (2010) *Stratehiia rozvytku terytorialnykh rekreasiinykh system: teoriia, metodolohiia, praktyka [Development strategy of territorial recreation systems: theory, methodology, practice]*. Kyiv; Chernivtsi: Knyhy-XXI [in Ukrainian].
22. Babova, K. D., & Bezverkhniuk, T. M. (Eds.). (2021) *Kontseptsiia rozvytku pryrodnoi terytorii sela Sychavka Yuzhnenskoï miskoi terytorialnoi hromady Odeskoho raionu Odeskoi oblasti yak kurortu mistsevoho znachennia [The concept of the development of the natural territory of the village of Sychavka of the Yuzhna urban territorial community of the Odesa district of the Odesa region as a resort of local importance]*. Odesa: Polihraf [in Ukrainian].
23. Liubitseva, O. O., & Kochetkova, I. V. (2009) Teoretychni ta prykladni pytannia rekreasiino-turystychnoho pryrodokorystuvannia v stolychnomu misti [Theoretical and applied issues of recreational and tourist nature use in the capital city]. *Kultura narodiv Prychornomia – Culture of Black Sea People*, 176, 136–138 [in Ukrainian].
24. Masliak, P. O. (2008) *Rekreasiina heohrafiia [Recreational geography]*. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
25. Babov, K. D., Bezverkhniuk, T. M., Volynets, T. H., & Tsurkan, O. I. (Eds.). (2021) *Mykolaivska oblast: pryrodni likuvalni resursy ta kurortno-rekreasiinyi potentsial rozvytku terytorialnykh hromad [Mykolaiv region: natural healing resources and resort and recreation potential for the development of territorial communities]*. Odesa: Polihraf [in Ukrainian].

26. Novakovska, I. O., Skrypnyk, L. R., & Dreval, N. H. (2022) Stan ta problemy rekreatsinykh terytorii v umovakh suchasnykh transformatsiinykh protsesiv [State and problems of recreational areas in the conditions of modern transformational processes]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Serii: ekonomika ta upravlinnia – Problems of modern transformations. Series: economics and management*, 3. Available at: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2022-3-06-01> (accessed 25 June 2024) [in Ukrainian].
27. Nod, O. L. (2022) Formuvannia stratehichnykh oriientyriv zbalansovanoho rehionalnogo rozvytku haluzi turizmu ta kurortno-rekreatsinoi sfery [Formation of strategic guidelines for balanced regional development of tourism and resort and recreation sphere]. Available at: <https://ontu.edu.ua/download/dissertation/disser/2022/Disser-Nod.pdf> (accessed 24 June 2024) [in Ukrainian].
28. Hrodzynska, I. O., Nezdoiminov, S. H., Husieva, O. V., & Zamkova, A. V. (2014) *Osnovy rekreatohii (ekonomiko-ekolohichnyi ta marketynhovy aspekt) [Basics of recreology (economic-ecological and marketing aspect)]*. Kyiv: Tsentri uchbovoi literatury [in Ukrainian].
29. Herasymenko, V. H. (Eds.). (2016) *Otsinka turystychno-rekreatsinoho potentsialu rehionu [Assessment of the tourist and recreational potential of the region]*. Odesa: ONEU [in Ukrainian].
30. Pavlikha, N. V., Tymbaliuk, I. O., & Savchuk, A. Yu. (2022) *Stalyi rozvytok turyzmu ta rekreatsii: suchasni vyklyky y perspektyvy dlia Ukrainy [Sustainable development of tourism and recreation: modern challenges and prospects for Ukraine]*. Lutsk: Vezha-Druk. Available at: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/20754/1/tyruz_m_2022.pdf (accessed 24 June 2024) [in Ukrainian].
31. Pushkar, B. T., & Pushkar, Z. M. (2014) *Terytorialna orhanizatsiia rekreatsinoho hospodarstva rehionu [Territorial organization of the recreational economy of the region]*. Ternopil: «Vektor» [in Ukrainian].
32. Babov, K. D. (Eds.). (2023) *Reabilitatsiia viiskovoslužbovtsiv v umovakh sanatorno-kurortnykh ta reabilitatsiinykh zakladiv [Rehabilitation of military personnel in the conditions of sanatoriums and rehabilitation institutions]*. Odesa: «Polihraf» [in Ukrainian].
33. Bondar, O. I. (Eds.). (2022) *Rekreatsiia urbanizovanykh system [Recreation of urbanized systems]*. Zhytomyr: Vyd-vo «Ruta» [in Ukrainian].
34. Rutynskyi, M. Y. (2013) Zastosuvannia teorii «zhyttievoho tsykladu terytorialnoi rekreatsinoi systemy dlia «malykh kurortnykh tsentriv Ukrainy [Application of the theory of the «life cycle of the territorial recreation system» for «small» resort centers of Ukraine]. *Ekonomichna ta sotsialna heohrafiia – Ekonomichna ta Sotsialna Geografiia*, 2 (67), 177–191 [in Ukrainian].
35. Slavik, R. V. (2019) Rozvytok turystychno-rekreatsinoi sfery Zakarpatskoi oblasti v konteksti zahalnoukrainskykh tendentsii [Development of the tourism and recreation sphere of Zakarpattia Oblast in the context of all-Ukrainian trends]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Ekonomika – Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: Economics*, 2 (54), 71–78 [in Ukrainian].
36. Skliar, H. P., & Karpenko, N. M. (2015) Stalyi rozvytok sfery turyzmu na zasadakh partnerstva [Sustainable development of tourism on the basis of partnership]. *Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli. Serii «Ekonomichni nauky» – Scientific Bulletin of Poltava University of Economics and Trade. Series «Economic Sciences»*, 2 (15). Available at: <http://journal.puet.edu.ua/index.php/nven/article/view/697> (accessed 24 June 2024) [in Ukrainian].
37. Skliar, H. P., & Karpenko, N. M. (2018) Formuvannia mekhanizmiv derzhavno-komunalno-privatnoho partnerstva yak umova staloho rozvytku turystychnoi destynatsii [Formation of state-municipal-private partnership mechanisms as a condition for sustainable development of a tourist destination]. *Stalyi rozvytok turyzmu na zasadakh partnerstva: osvita, nauka, praktyka: materialy I Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii – Sustainable development of tourism on the basis of partnership: education, science, practice: materials of the 1st International Scientific and Practical Conference* (pp. 127–129). Lviv: LTEU [in Ukrainian].
38. Smal, I. V. (2006) *Rekreatsiia i turizm: korotkyi tlumachnyi slovnyk terminiv i poniat [Recreation and tourism: a short explanatory dictionary of terms and concepts]*. Nizhyn: Vydavnytstvo Nizhynskoho derzhavnogo universytetu imeni Mykoly Hoholia [in Ukrainian].
39. Antonova, O. Ie., Antonov, O. V., Vozniuk, O. V., Dubaseniuk, O. A., Levchenko, S. V., Samoilenko, O. A. et al. (2023) *Sotsialno-pedahohichni zasady pidhotovky fakhivtsiv v umovakh osvitykh transformatsii [Socio-pedagogical principles of training specialists in the conditions of educational transformation]*. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. Ivana Franka [in Ukrainian].
40. Stafichuk, V. I. (2008) *Rekreatsiia [Recreology]*. Kyiv: Alterpres [in Ukrainian].
41. Stupen, N. M. (2017) Teoretychni aspekty ta sutnist zbalansovanoho rozvytku rekreatsinykh terytorii [Theoretical aspects and essence of balanced development of recreational areas]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy. № 4*. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5833> (accessed 24 June 2024) [in Ukrainian].
42. Tkach, U. (2019) Stalyi rozvytok turystychnoi sfery rehionu: teoretychni bazys ta umovy stanovlennia [Sustainable development of the tourism sphere of the region: theoretical basis and conditions of formation]. *Aktualni problemy innovatsiinoi ekonomiky – Actual problems of innovation economy*, 3, 67–74 [in Ukrainian].
43. Fomenko, N. V. (2007) *Rekreatsiini resursy ta kurortolohiia [Recreational resources and resort science]*. Kyiv: Tsentri navchalnoi literatury [in Ukrainian].
44. Povorozniuk, I. M. (Eds.). (2019) *Formuvannia i rozvytok rehionalnogo turystychno-rekreatsinoho kompleksu [Formation and development of the regional tourist and recreational complex]*. Uman : Vizavi [in Ukrainian].
45. Khytra, O. V. (2021) Synerhetychnyi potentsial rozvytku turystychno-rekreatsinoi sotsio-ekoloho-ekonomichnoi systemy [The synergistic potential of the development of the tourism-recreational socio-ecological-economic system].

Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society, 25. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/276> (accessed 24 June 2024) [in Ukrainian].

46. Babov, K. D., Bezverkhniiuk, T. M., Boiko, O. S., Kysylevska, A. Yu., & Tsurkan, O. I. (2022) *Chernivetska oblast: pryrodni likovalni resursy ta rekreatsiyni potentsial rozvytku [Chernivtsi region: natural healing resources and recreational development potential]*. Odesa: DU «Ukr. NDI MR ta K MOZ Ukrainy» [in Ukrainian].

47. Shpak, L. O. (2013) Napriamy ta mekhanizmy rehulivannia turystychno-rekreatsiinoi sfery na rehionalnomu rivni [Directions and mechanisms of regulation of the tourism and recreation sphere at the regional level]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, 21, 28–30 [in Ukrainian].

48. Shchuka, H. P. (2023) Terminologichnihnyi dyskurs navkolo podorozhei, osnovnoiu metoiu yakykh ye pikluvannia pro zdorovia [Terminological discourse around trips, which main purposes are health care]. *Prospects for the development of the tourism and hospitality industry in Ukraine based on the experience of the European Union*. Riga, Latvia : Baltija Publishing. Available at: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/339/9328/19457-1?inline=1> (accessed 25 June 2024) [in Ukrainian].

Nina Karpenko, Mykhaylo Logvyn, Pavlo Shukanov, Artem Velichuk, Anton Kopylets, Poltava University of Economics and Trade. Recreational research: an analytical review of modern domestic scientific trends.

Annotation. The purpose of the article is to determine the main modern trends in the development of recreational research in Ukraine, which can serve as an information base for further scientific research and the implementation of practical solutions that meet today's demands, as well as updating the content of the relevant educational components in the structure of educational professional programs for the preparation of bachelors and masters in tourism and recreation degree. **Methodology of research.** To achieve the goal, general scientific research methods were used: analysis and synthesis, systematization and generalization. **Findings.** The content of a certain selection of domestic scientific publications on recreology published in the 21st century was analyzed, their theoretical and applied orientation was established, the interdisciplinary nature of modern recreological research and their social value in the conditions of profound global transformations and socio-economic challenges were emphasized. It was found that at the current stage of the development of domestic recreational science, both the further improvement of its conceptual and terminological apparatus and the theoretical and methodological research base, as well as the practical development of modern models of the development of recreational systems taking into consideration the needs of consumers and the current conditions of the functioning of the domestic recreational and tourist market. It has been established that the current social transformations stimulate recreological research focused on the demands of the modern consumer. It was determined that one of the main modern research trends in recreationology is the study of recreation systems at the regional and local levels in order to ensure their sustainable development. **Conclusions.** In the post-war perspective, the main trend of domestic recreational research will remain its applied orientation with an emphasis on the search for effective legal and socio-economic levers for the development of recreational systems at various territorial levels and the development of modern, effective health and rehabilitation methods, which is due to the necessary for a quick solution to social problems and the restoration of domestic recreational – tourist sphere.

Keywords: recreation, recreology, resort science, research, scientific trends, health tourism, rehabilitation, recreational tourism market.